

Neszmélyi Károly

Népi írók, népi irodalomHét Krajcár Kiadó
Budapest, 2015

N. Pál József

UTÓVÉDHARC

Egy könyv, melynek jellegéről, szándékáról és törekvéseiről az első kettő és az utolsó oldala mondja el a legtöbbet nekem. Ez utóbbi azt tudatja, hogy a dolgozatok célja, amiként a Népi Írók Baráti Társaságának és az általa kiadott Új Tanú című folyóiratnak is, hogy „az értékes irodalmi alkotásokat” (268) a diákokhoz és az „ő szellemi, erkölcsi nevelésükben nagy felelősséget viselő magyar nyelv- és irodalom szakos tanárokhoz” (268) eljuttassa. (Ezt a gondolatot a könyv több pontja is megismétli.) Az első két lapon viszont egy évtizedekkel ezelőtti modorra emlékeztető önéletrajzot közöl a szerző, amelyben a népi irodalomhoz vezető útjáról és szándékairól vall leplezetlen – számomra amolyan *déjà vu* érzést keltő – öntudattal. Megtudjuk, hogy szülei keményen, keménynek, de „a lelki élet finom, intellektuális rezdüléseit is érzékelni tudó embernek” (5) nevelték, ezért tudott diplomát, doktori címet szerezni, majd az agrármérnöki szakma „csúcsára” jutni (helyettes államtitkár volt 1990 után), hogy munkáját mindig „teljes odaadással” (6) végezte, hogy mióta – gondolom – nyugdíjas, ideje jelentős részét a népi irodalom tanulmányozásának és „tudományos terjesztésének” szenteli. Elmondja,

miről és hol (Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken) adott már elő, hogy tanulmányai mellé „alapos, részletes, hiteles lábjegyzeteket” (6) fűz, s azt is, min dolgozik éppen.

Tudom, ironikusnak is tetszhet e felütés, noha a jelenség bennem inkább valamiféle nosztalgiát hív elő. Czine Mihály tanítványaként a népiek követőinek körében forgolódtam legtöbbet huszonöt-harmincöt esztendeje, onnan ismerős ez az érzelmek, belső meggyőződések determinálta hozzáállás, és onnét e beszédmód tónusa is. Ők, az akkor ötvenes, Németh László, Illyés, Veres Péter művét, sőt személyét, megfellebbezhetetlen „igazságnak” vélő lelkek a népi gondolatot (s ennek integráns részeként a népi irodalmat) a nemzet virtuális erkölcsi-szellemi iránytűjeként őrizték, ha nem lehetett teljesen szabadon beszélni az egész históriáról abban az időben, akkor is. Sőt: elsősorban ezért! Mint valaminő „titok” tudójaként tekintettek önmagukra alighanem, akik kényszerűen hallgatnak – avagy csak hangfogóval beszélhetnek még –, de hitték, ha számukra is lapot oszt a sors, a történesek befolyásolásának a fókuszába kerülhetnek majd, hisz’ olyan hiteles, épen maradt valóságismerettel, szellemi-erkölcsi-politikai munícióval, mint ők, senki sem bír e tájon. A népi gondolatot és tradícióját totális világképnek élték meg a nyolcvanas években is, a szaválás, a népdalok éneklése éppúgy része volt a gyűléseknek, az emlékezéseknek, miként 1989 júniusában a Parasztpárt (1956-ban Petőfi Párt) Néppárt néven való újjászületése alkalmával – láttam, ott voltam! – a lelkesülten magabiztos jövőtervezésnek is. Jött a választás egy éven belül, és a párt úgy 0,8 százalékot ért el.

Emlékszem, a népiség képviselőinek maradéka mily tanácstalanul tébláboló értetlenséggel vagy felelősöket kereső dühvel élte meg ezt az időt, s vélem, a történetet nem tudta feldolgozni azóta sem. Tudni tudták, hogy az MDF a várható szavazatok egy részét elvonta, ám azt alighanem képtelenek voltak elfogadni, hogy a bennük híven őrzött gondolatra a társadalom igen nagy részének már nincsen füle. 1956-ban volt, a hatvanas években is még – Neszmélyi Károly ekkor egyetemista! –, de az áhítat rohamosan fogyott (Czine Mihály akkor volt népszerűsége csúcán, és a nyolcvanas évekre kiürült egyetemi előadói termet látva sokáig én sem értettem, mi történhetett). Egy Veres Péter-szöveg, néhány Sinka-vers elszaválása politikai (!) célú találkozón az ifjabb nemzedéket már nemigen fogta meg, s muszáj volt felismerni – bár nem sikerült mindenkinek –, hogy ez a nép nem Kossuth Lajos, Ady Endre, Németh László népe, hanem – az értelmiség szűk hányadát leszámítva – Kádár Jánosé, s bizony csak jobban akar élni, mint addig élt.

S mivel Antall József kormánya – bár mondani mondta – sem a népiség hagyományát gondolta a legfontosabb fundamentumnak, vigasztalónak a – politikai értelemben vett – sikertelenségre csak az így-úgy elősorolt vagy meg sem nevezett „felelősökre” való általános utalgatás maradt. Azért, hogy a népiségnek megint nem osztott lapot a történelem, azok az erők a felelősök, akik e gondolat lényegét évtizedek óta – lényegében a születésétől – gáncsolják, elhallgatják, nem engedik a felszínre jutni: így szólt a verdikt, s így szól még ma is. Mert hisz’ ha közkinccs lehetne általános iskolától az egyetemig, hittel harapna rá a nép alighanem, és Veres Péter, Sinka, sőt Szabó Dezső neve is fényesen ragyogna ismét. Előre hát, tegyünk valamit, hogy e vigasztalan állapot megváltozzék!

Az 1945-ben született Neszmélyi Károly könyve – melynek nagyon örülök! – ennek a számára feladhatatlan hitnek, elszántságnak a maga nemében intelligens és fegyelmezett demonstrációja. Gondoljuk meg: agrárszakember ő, a népi irodalommal foglalkozni csak hatvankét éves korában kezdett – olvasmányélményei biztosan voltak korábban is –, s örökölt morális elszántságához igazodva meg is tanult szinte mindent, ami a tárgyáról első közelítésben megtanulható. Megtanulta a népiség történetét, magától értetődő módon azonosult vele, csak hát az elkötelezett interpretátoroknak, „belső” önjellemzéseknek mindenben hisz, így az alaposan megváltozott intellektuális-szakmai közeget nem érzékeli, mondja a magát, küzd rendületlenül, az, hogy az előadásai közben hangosan bólogatók vele egyidősek többnyire, aligha gondolkodtatja el. Nem csoda ez persze, mert identitása alapelemeit nem kérdőjelezheti meg, folytatnia kell tehát az „ellenséges külvilág” elleni harcot, meg a felvilágosító szándékot is, hiszen – vallja – nemcsak irodalomról, hanem a magyar nemzet jövőjéről van szó itt.

Számba a népi gondolat olyan tradíció, amely defenzívában van, de folytatásért kiált, így a reá hivatkozó tanúságtétel elkerülhetetlen, s az a missziós szándék is. Dolgozatait tanulmányoknak nevezi, noha a szó eredeti értelmében nem azok. Terjedelmes kompilációk inkább, egy-egy gondolatkör, problematika – kizárólag a népiséggel azonosuló értelmezők munkáira támaszkodó – bemutatásai, máskor meg amolyan breviáriumok, sok-sok verses vagy szöveges idézettel, amelyeknek célzottja a már megnevezett, remélt olvasóközönség lehet. Szaktudományos ambíciói nincsenek, nem is lehetnek, elméleti-poétikai meggondolásokkal nem bajlódik a szerző, még tárgya szabatos definiálásával sem: ahogy örökölt, számára minden magától értetődik. Könyve címe a népi irodalomról, a népi írókról beszél például, ám azt már nem

veszi számba, hogy a népiség – bármily szélesre vonjuk az értelmezési kört – nem irodalomtörténeti problematika elsősorban (ellentétben a népiességgel – ezt említi –, ami igen!). Ez a 20. századi történet a *népi mozgalomról* szól, kutatása az irodalom erkölcsi-szociológiai jelenségeire is fogékony szaktörténetst kíván. A népiséget esztétikai-poétikai jelenségeként értelmezve lehetetlen az irodalomtörténet terepére visszacsempészni az egészet, vagy ha igen, ott számos egykori érték elvész. Tetszik, nem tetszik, be kell látni – még ha én nem szívesen látom be, akkor is –, hogy például Veres Péter műve *par excellence* szépirodalomként alig megközelíthetővé lett.

E gondot Neszmélyi Károly is érzékelheti persze, hisz’ a kötet első munkája, mely Bibó Istvánnak a harmadik útról való „hitvallását” (a szó választása is jellemző lehet!) mutatja be 1956 kapcsán, amolyan személyes vallomásként, a szerző politikai-erkölcsi értékértékeléséért, ideáljaként is felfogható. Nem tanulmány ez sem, hanem Bibó akkor született írásainak bemutatása jó hosszú idézetekkel, nem elemző értelmezés, hanem a vallott értékvilág kétely nélküli demonstrációja. Amennyiben vitázik, akkor a Bibót liberális vagy szocialista gondolkodónak vélő felfogással szemben teszi ezt, de itt sem hivatkozva, itt sem nevek szerint, egyáltalán, a valóban intellektuális, érveket szembesítve analizáló vita esélye e szemlélettől nagyon messze áll. A magáéval elmentés felfogásról kijelenti, hogy – jobb esetben – tévedés, aztán elősorolja a sajátját, sokadszorra is: jó tanárom, Czine Mihály is mindig így tette ezt. Hitte, mert sorsa, szereptudata, tapasztalata azt diktálta, hogy neki – illetve idézett „ikonjának” – igaza volt, van, s lesz is majd (visszatérő fordulat: „gondolatai ma is aktuálisak”), és ennek érvényesítése a jelenléten múlik (múlta) csupán, és ez az, amit állandóan megakadályoztak s megakadályoznak manapság is „valakik”.

Neszmélyi Károly elmondja például, hogy Bibó és az 1960-ban Angliában megjelent kiadvány Szabó Zoltán jegyezte előszava ma sem megismerhető, sőt „vannak közönyvtárak, ahol mindent megtesznek azért, hogy az idézett mű ne kerüljön az olvasók kezébe” (12). Már elnézés: Bibó szövegei több kiadásban olvashatók, és Szabó Zoltán esszéjét is eléri, aki akarja, igaz, középiskolásoknak feladni fölösleges talán, elég lenne, ha Bibó Istvánról tudnának, s ez meg a történelemtanárok felelőssége valamiképp. Elolvasni ma már mindent el lehet, csak épp az olvasás „mint olyan” ment ki a divatból, nem csak Magyarországon.

Egy, a harcot feladni képtelen, a nyugdíjas éveire új szereptudatot talált, a maga családtörténetének és a nemzetnek a sorsát összekötött,

intellektuálisan is elkötelezett lélek jószolgálati törekvéséről van szó itt. Neszmélyi Károly hiszi – mert hinni akarja –, hogy a népi írók álmodta haza megvalósítható, s hogy ennek terve a művekben lényegében készen áll, csak el kell „terjeszteni” az egészet. Nos, tisztelem a szerzőé, akivel egyet is értek szándékaim szerint (szívem mélyén magam is amolyan javíthatatlan „harmadikutas” lennék!), de minden tapasztalatom azt súgja, hogy Németh László, Illyés, Veres Péter és Bibó (!) ideáit azon a „hagyományos” nyelven, abban a beszédmódban és azzal a módszerrel, melyet ő is megtanult, melyhez ragaszkodik, lehetetlen „elterjeszteni” ma már, ha az Új Tanú példányszámát a többszörösére emelik, akkor sem. Közel száz oldalon kardoskodni azért, hogy például József Attilára mint a népiség oszlopára tekintsünk ezután, esendő dolog, főleg úgy, hogy a szemlézést 1930 táján – kijelentvén, hogy a költő a kommunista párthoz csatlakozott – lényegében befejezzük. József Attilának a folklórhoz, a népiséghez való kapcsolatát alaposan megírták, rég nem „proletárköltő” ma már, legfeljebb azok számára, akik mindenekelőtt a hatvanas–hetvenes évekbeli gimnáziumi tanulmányaikra emlékeznek. Semmiféle „visszavívó” szándék nem hoz lényegesen újat, ám azt érdemes lenne végiggondolni, hogy a költőnek a mozgalommal szembeni engesztelhetetlen ellenszenvét mi gyűjtotta fel, mert Ignótus Pál, Fejtő Ferenc, általában a Szép Szó körének „ármánykodására” fogni a dolgot vékony magyarázat (a szerző itt a szövegben nem teszi ezt!). Ez valóban intellektuális feladat lenne a javából, amely azonban csupán e roppant sűrűségű és összetett életmű egészének és belső logikájának a higgadt ismeretében végezhető el.

Püski Sándor mesélte, hogy mennyi fiatal szállította a könyveket, sűrűlődtől körülöttük, mert hitték, hogy jó ügyet szolgálnak. Nos, Neszmélyi Károly ilyen ember ma, intellektussal, értelmiségi fegyelemmel s jövőbízó elszántsággal megáldva persze. Ilyen a könyve is. Jó szívvel ajánlom bárkinek, hisz’ vaskos tévedést, melléfogást nem leltem benne, szeretet és valamiféle oktatói szándék hatja át az egészet. Még az ismeretlen szavak magyarázatát is gondosan megadja mindig, a személyekről kicsi életrajzot ad a jegyzetekben (az egyikből például a *Székely himnusz* vázlatos történetét is megismerhetjük), ellenben az idézetek pontos leőhelyét általában nem közli, pedig – mivel alaposnak s hitelesnek mondja jegyzetanyagát – ez lenne a legfontosabb! A népi irodalomról ugyan semmi (szakmai) újdonságot nem tudunk meg e könyvből, de egyben biztosak lehetünk: él még valami abból a félkent elkötelezettségből, ami az Ady Endrék, a Németh Lászlók és a Czine Mihályok sajátja volt egykoron.

Keszeg Anna

A holdbéli völgy képzete

Erdélyi Múzeum-Egyesület
Kolozsvár, 2015

Hermann Veronika

TOROCKÓ-ÚTIKALAUZ STOPPOSOKNAK

Keszeg Anna kötete arra vállalkozik, hogy egy, a magyar társadalmi tudatban jelentős szereppel bíró tér mediális reprezentációit mutassa be és helyezze különféle kontextusokba. *A holdbéli völgy képzete* azonban jóval több ennél: a kortárs társadalomtudomány számos diszciplínáját felhasználó, komplex esettanulmányok mátrixa, amely hibátlan pontossággal vezeti végig az olvasót azon a bonyolult összefüggésrendszeren, térszerkezeten, kultúrtájon és mediális képzeten, amelyet Torockónak neveznek.

Egy városi rangra törő, ám falusias jellegét megőrző, különös, hagyománytisztelő közösség, a köré épült város, valamint a város és a közösség köré épült reprezentációs és identitásstruktúrák kerülnek egymás mellé a kötetben, amely összeolvassa azokat a jelentéseket, amelyek Torockóhoz kötődnek, és finom következtetéseket von le annak kapcsán, hogyan válhat a közösségi identitás, jelen esetben a „torockóiség” márkává, amely a helyet és a helyhez köthető kulturális képzeteket másoktól különböző tartalommal tölti be. A nagyon világos felépítésű és gondolatvezetésű szöveg bevezető része a módszertani alapfogalmakat tisztázza, jó előre kijelölve egy korpuszt és egy nézőpontrendszert, amelynek alapján a szöveg később az elemzéseket elvégzi.

A kötetben a társadalmi imaginárius a legfontosabb fogalom, hiszen – ahogyan a címbéli szójáték is sugallja – fő célkitűzése, hogy igen változatos médiakörnyezet alapján mutassa be Torockó szimbolikus és professzionális reprezentációinak történetét, a társadalmi imaginárius